مجلّهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای، سال سیزدهم، شمارهٔ ۱، بهار و تابستان ۱۳۹٤ ، شمارهٔ پیاپی ۲٤

تحلیل اثرات اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی (مورد مطالعاتی: اعتبارات صندوق کارآفرینی امید در شهرستان نیشابور)[۱]

محمدرضا رضوانی (استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، نویسندهٔ مسؤول)
rrezvani@ut.ac.ir
علیرضا دربان آستانه (استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران)
astanehali@ut.ac.ir
حسن احمدآبادی (دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران)
h.ahmadabadi@ut.ac.ir

صص ۲۳۳-۲۰۹

چکیده

اهداف: امروزه توسعهٔ اقتصادی پایدار، اصلی‌ترین هدف اقتصادی کشورهای درحال‌توسعه است و در این زمینه، اعتبارات خرد می‌تواند به عنوان رهیافتی کارآمد، نقش مهمی در دست‌یابی به معیشت پایدار در نواحی روستایی ایفا کند. هدف اصلی این پژوهش، تحلیل اثرات اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی و در نهایت پاسخ به این سؤال است که پرداخت اعتبارات خرد در روستاهای منطقهٔ مورد مطالعه، چه تأثیری بر پایداری اقتصاد روستایی و مؤلفه‌های مربوط به آن شامل عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و رفاه اقتصادی داشته است.

روش: روش انجام مطالعات در این پژوهش، مبتنی بر روش‌های توصیفی- تحلیلی و پیمایشی است. همچنین اطّلاعات مورد نیاز از طریق روش‌های میدانی و اسنادی گردآوری شده‌اند. جامعهٔ آماری مورد نظر، مشتمل بر خانوارهای ساکن روستاهای شهرستان نیشابور است که از صندوق کارآفرینی امید وام خوداشتغالی دریافت کرده‌اند. ۲۷٦ خانوار بر اساس فرمول کوکران[۲] به عنوان جامعهٔ نمونه تحقیق به طور تصادفی انتخاب شده است. روایی پرسش‌نامه از طریق روش اعتبار

---

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد با عنوان «تحلیل اثرات اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی، مطالعهٔ موردی: صندوق کارآفرینی امید شهرستان نیشابور» رشتهٔ جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران به راهنمایی دکتر محمدرضا رضوانی با مشاورهٔ دکتر علیرضا دربان آستانه است.

2. Cochran

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۲٤ تاریخ تصویب:۱۳۹٤/٦/۱۹

محتوایی از نوع صوری مورد تأیید قرار گرفته و پایایی پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ[1] برابر با ۰/۹۳۹ به دست آمده است. داده‌های جمع‌آوری شده توسّط آمار توصیفی و استنباطی(x^2 تک‌بعدی و t تک‌متغیره) تحلیل و نتیجه‌گیری شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ارایهٔ اعتبارات خرد، بر پایداری اقتصاد روستایی تأثیر معناداری داشته و آن را بهبود بخشیده است.

نتیجه‌گیری: برای پایداری اقتصاد روستاها، رویکرد توسعه‌ای مطلوب است که به اقشار پایین‌دست به مثابهٔ عاملان و پایش‌گران سیاست‌های پیش‌گیرانه مانند اعطای اعتبارات خرد نگاه کند.

کلیدواژه‌ها: پایداری اقتصادی، اقتصاد روستایی، اعتبارات خرد، شهرستان نیشابور، صندوق کارآفرینی امید.

۱. مقدّمه

امروزه موضوع پایداری سرلوحهٔ تمامی فعالیّت‌ها و برنامه‌های توسعه، از جمله توسعهٔ روستایی است (نوری پور و شاه ولی، ۱۳۹۰، ص. ٦٤). چنان که به گفتهٔ «ولفگانگ زاکس[2]» از این پس«توسعهٔ بدون پایداری و پایداری بدون توسعه وجود نخواهد داشت» (یو.ان.سی.اس.دی[3]، ۱۹۹۹، ص. ۱۱). موضوع پایداری ابعاد مختلف فنّی، مالی، اقتصادی، اجتماعی، تشکیلاتی و اکولوژیکی دارد (رضوانی، ۱۳۸۱، ص. ۲۳۳). لیکن دوام و پایداری هر روستا در گرو پویایی و دوام اقتصاد آن است، تا آن‌جا که امروزه توسعهٔ اقتصادی پایدار به عنوان اصلی‌ترین هدف اقتصادی کشورهای در حال توسعه مطرح است (یحیی‌آبادی و دادفر، ۱۳۸۷، ص. ۷۷).

در چهارچوب پایداری اقتصادی، برنامه‌ریزی توسعهٔ روستایی باید بر تأمین معیشت پایدار تأکید کند، امّا روند نزولی وضعیّت اقتصاد روستاها، گسترش فقر و بیکاری و مواردی از این دست نشان می‌دهد که در عمل، اهداف حیاتی توسعه، مبنی بر افزایش پایدار درآمد و گسترش اشتغال‌های تولیدی در مناطق روستایی با شکست مواجه شده است (فراهانی، ۱۳۸۵، ص. ۳).

1. Cronbakh-Alpha
2. Wolfgang Sachs
3. UNCSD

بخش مهمّی از این مشکلات، به دلیل کمبود یا نبود سرمایه و اعتبارات لازم برای این امر است که تبلور آن را می‌توان در عدم تنوّع مشاغل، پایین‌بودن سطح اشتغال، ناپایداری فعالیّت‌های اقتصادی و نامساعدبودن شرایط کار مشاهده کرد (سعیدی، ۱۳۷۷، ص. ۹۲). بنابراین مسألهٔ مهم، ایجاد طرح‌های جدید اشتغال‌زایی در روستاها جهت ایجاد چهارچوبی برای تأمین معاش پایدار، در کاهش نابرابری و حرکت به سمت پایداری اقتصادی خواهد بود (یاسوری، ۱۳۸٦، ص. ۸۳). امّا قشرهای تهی‌دست برای افزایش سطح تولید و بهبود زندگی خود، منابع مالی لازم را در اختیار ندارند. این واقعیت موجب شده است که بسیاری از نویسندگان، اعتبار را برای اقتصاد روستایی، همچون نوشدارو و حلقهٔ مفقوده‌ای تلقی کنند (داوان، ۱۳۸۸، ص. ۳۱). به جهت حمایت از این قشر محروم در بسیاری از کشورهای جهان، پروژه‌های گوناگونی اجرا شده است که از جملهٔ آن‌ها می‌توان به پرداخت تسهیلاتی تحت عنوان اعتبارات خرد اشاره کرد (لیندفلدف[1]، ۲۰۰۰، ص. ۲). «اف. ا. جی بومن[2]» در کتاب خود تعریفی از اعتبارات خرد ارایه کرده است که شاید در عین کوتاهی، گویاترین تعریف برای اعتبارات باشد. این تعریف عبارت است از: «کوچک، کوتاه، بدون وثیقه»؛ به عبارت دیگر اعتبارات خرد به معنای ارایهٔ وام‌هایی با مبلغ کم و بدون وثیقه به افراد کم‌درآمد است که این افراد در مدت زمان کوتاهی مبلغ یاد شده را بازپرداخت می‌کنند (عرب‌مازار و معتمد، ۱۳۸۲، ص ۳). اعتبارات خرد روستایی[3] نیز در چهارچوب کلان اعتبارات، شکلی از قرضه‌های کوچکی[4] هستند که به قرض‌گیرندگان فقیر روستایی[5] در جهت خوداشتغالی، توانمندسازی و نهایتاً رسیدن به توسعهٔ پایدار روستایی تعلّق می‌گیرد (رحمانی‌فضلی و کاویانی، ۱۳۸۸، ص. ۱۳۰).

امروزه اعتبارات خرد به عنوان رهیافتی کارآمد، نقش مهمّی در حمایت از واحدهای کوچک بهره‌برداری و ایجاد فرصت‌های شغلی ایفا کرده است (ای.ال.ا[6]، ۲۰۰٤، ص. ٤). و

1. Lindfeldf
2. Bouman
3. Micro rural credit
4. Micro leading
5. Rural poor borrower
6. ILO

زمینه‌ساز پس‌انداز و توسعه به شمار می‌رود (رکن‌الدین افتخاری، عینالی، و سجاسی قیداری، ۱۳۸۵، ص. ٤۹). به طوری که از آن با عنوان «انقلاب اعتبارات خرد» یاد می‌کنند (دالی هریس[1]، ۲۰۰٦، ص. ۲٤). اهمیّت این شیوه به گونه‌ای بوده است که سازمان ملل متّحد، سال ۲۰۰۵ را به عنوان سال «اعتبارات خرد» نام‌گذاری کرده است (فعالیت و خارقانی، ۱۳۸۸، ص. ۲۸). رابینسون می‌گوید: «هنگامی که اعتبارات کافی در اختیار افرادی قرار می‌گیرد که به لحاظ اقتصادی توانا و فعّال بوده و تمایل دارند آن‌ها را بازپرداخت کنند، ابزار قدرتمندی است» (رابینسون[2]، ۲۰۰٤، ص. ٤۵). بنابراین می‌توان تصوّر کرد که از طریق کوشش‌های سنجیده و تعریف مکانیزم اعتبارات به عنوان یک عمل سرعت‌دهنده و پشتیبان، پتانسیل‌های بخش روستایی به فعلیّت درآمده و پروسهٔ پایداری اقتصادی در جهت هدف نهایی که توسعهٔ پایدار روستایی است، تحقق یابد.

حال با توجّه این که پایداری روستایی یکی از نماگرهای اساسی نشان‌دهندهٔ سطح توسعهٔ روستایی در ابعاد اقتصادی است و بهره‌گیری از خدمات اعتباری دولتی در روستاها، سبب کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی خواهد شد، این پژوهش در نظر دارد تا اثرهای اعتبارهای خرد ارایه‌شده از سوی صندوق کارآفرینی امید را بر پایداری اقتصادی در مناطق روستایی شهرستان نیشابور بررسی کند و به این سؤال پاسخ دهد که عملکرد صندوق کارآفرینی امید در زمینهٔ پرداخت اعتبارات خرد در روستاهای منطقهٔ مورد مطالعه، چه تأثیری بر پایداری اقتصاد روستایی و مؤلفه‌های مربوط به آن شامل عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و رفاه اقتصادی داشته است؟

۲. پیشینهٔ پژوهش

اگرچه اعتبارات در جامعهٔ روستایی از ابتدای حیات روستایی وجود داشته است (طالب، ۱۳۷۲، ص. ٥٤). امّا می‌توان گفت یکی از قدیمی‌ترین سازمان‌های ارایه‌دهندهٔ خدمات مالی خرد روستایی، صندوق خدمات مالی در ایرلند بوده است که در قرن هفده میلادی توسط

1. Daley Harris
2. Rabinson

«جاناتان سویفت[1]» تأسیس شد. در پی ایدهٔ کشور ایرلند، اشکال مختلفی از صندوق‌ها و مؤسسات اعتباری در اروپا تأسیس شد.

این جنبش به زودی در کشورهای دیگر گسترش پیدا کرد. به حوزهٔ فعالیّتی کشورهای در حال توسعه با سردمداری بنگلادش وارد شد (رحمانی‌فضلی و کاویانی، ۱۳۸۸، ص. ۱۲۷). و نهایتاً در اواخر دهۀ ۱۹۸۰، نهادهای اعتباری خرد در تمام مناطق کشورهای رو به توسعه ایجاد شد و توسعه یافت (ریکا، دروست ماسری، و رحمان، ۱۳۸۲،ص.۳٤). تاریخچهٔ اعتبارات خرد در ایران نیز به سال ۱۲۷۹ و تأسیس شعبهٔ فلاحتی بانک ملّی ایران با هدف کمک به کشاورزان و جامعهٔ روستایی، کوتاه‌کردن دست واسطه‌ها، سلف‌خران و رباخواران بازمی‌گردد.

در مجموع می‌توان گفت، اعتبارات خرد در کشورهای در حال توسعه در سه دهۀ اخیر مطرح شده است. طبق آمار سازمان ملل، در سال ۱۹۹۸ در حدود ۳۰۰۰ مؤسسۀ اعتباری در کشورهای در حال توسعه احداث شد (فرسکو[2]، ۱۹۸۵، ص. ۲۲) و با احتساب دسترسی ۱۰۰ میلیون نفر در سال ۲۰۰۵، این پروژه بایستی رشدی معادل ۳۸٪ سالیانه داشته باشد (رحمانی‌فضلی و کاویانی، ۱۳۸۸، ص. ۱۲۹). به عقیدهٔ تندلر،[3] اگر یک اجماع جهانی بر سر این مقوله صورت پذیرد، ما می‌توانیم صفحات جدیدی را در تاریخ بشر رقم بزنیم و این مسأله، ده‌ها میلیون نفر را به همراه خانواده‌هایشان از چرخهٔ فقر خارج می‌سازد (تندلر[4]،۱۹۸۸، ص. ۸). جانسون و روگالی[5] عنوان می‌کنند که برنامه‌های تأمین مالی خرد، آسیب‌پذیری گروه‌های پایین درآمدی را کاهش می‌دهد و از معیشت آنان حمایت می‌کند(جانسون و روگالی، ۱۳۸۳، ص. ۲۲).

در زمینهٔ تأثیر اعتبارات بر روی متغیرهای اقتصادی در مناطق روستایی، مطالعات متعدّدی انجام گرفته است (جدول۱). برخی از تحقیقات مذکور عبارت است از:

1. Jonathan Swift
2. Fresco
3. Tendler
4. Tendler
5. Johnson & Rogaly

جدول ۱- پیشینۀ پژوهش

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۲

عنوان	سال	محقق	نتایج
ارزیابی برنامه اعتبارات کوچک مقیاس در کلکته	۱۹۸۵	کانرت[1]	افزایش درآمد وام‌گیرندگان خرد در کلکته بین ۲۰ تا ۲۰۰ درصد
اعتبارات برای کاهش فقر روستایی(بنگلادش)	۱۹۸۸	حسین[2]	کاهش خط فقر زنان روستایی با مشارکت در برنامه های اعتباردهی
تأثیر اعتبارات بر تولیدات روستایی نیکاراگوئه	۱۹۸۹	کارتر[3]	تأثیر مثبت اعتبارات بر تولید
وام خرد: کمک به کسب وکارهای کوچک	۱۹۹٤	رید و بفوس[4]	تأثیر مثبت برنامه‌های اعتبار خرد در ایجاد اشتغال
امور مالی مبارزه با فقر	۱۹۹٦	هوم و موسلی[5]	تأثیر مثبت برنامه‌های اعتبار خرد در افزایش درآمد و اشتغال‌زایی
اثرات اشتغال برنامه‌های مالی خرد (بنگلادش)	۱۹۹۸	خاندکر، صمد، و خان[6]،	کاهش فقر از طریق افزایش مصرف سرانه پس از بهره‌گیری از اعتبارات
قرضه‌های کوچک و مدیریت بحران	۲۰۰۳	ماتیسون[7]	نقش مثبت اعتبارات در ایجاد مشاغل خانگی و کسب‌وکار خرد
آیا اعتبارات خرد توسعه را به همراه می‌آورد؟	۲۰۰۸	اهلین و جیانگ[8]	سوق دادن اقتصاد به سوی توسعۀ کامل از طریق اعتبارات
تأثیرات رفاهی اعتبارات خرد بر خانوارهای روستایی	۲۰۱۱	لی، گان، و هو[9]	بهبود شاخص‌های رفاهی خانوار از طریق برنامۀ اعتبارات خرد
نقش اعتبارات بانکی در توسعۀ فرصت های شغلی	۱۳۸۳	بختیاری و پاسبان	تأثیر مثبت اعتبارات خرد بر اشتغال و سرمایه‌گذاری
بررسی پوشش و پایداری برنامه اعتبارات خرد	۱۳۸٤	معظمی و رحیمی	ایجاد اشتغال پایدار و کاهش فقر و از طریق برنامۀ اعتبارات خرد
ارزیابی آثار اعتبارات خرد بانکی در توسعه کشاورزی	۱۳۸٤	رکن‌الدین افتخاری و عینالی	نقش مثبت اعتبارات روستایی در توسعۀ اقتصادی روستاییان
ارزیابی تأمین مالی خرد بر درآمد و مصرف خانوار	۱۳۹۰	قاسمی، ستاری فر،و مرتضوی فر	افزایش درآمد خانوارهای مشارکت کننده در خدمات مالی خرد

1. Kahnert
2. Hossein
3. Carter
4. Reed & Beffus
5. Hume and Mosley
6. Khandker , Samad & Khan
7. Mathison
8. Ahlin & Jiang
9. Li, Gan & Hu

به طور کلّی، تحقیقات صورت‌گرفته در زمینهٔ اعتبارات در بخش‌های خاصی از اقتصاد روستاها مانند کشاورزی، سرمایه‌گذاری، کاهش فقر، درآمد وغیره انجام یافته است و به صورت جامع، منعکس‌کنندهٔ ابعاد مختلف اقتصاد روستایی نیست، امّا این پژوهش سعی کرده است با اتخاذ رویکردی سیستمی و با ترکیب مؤلفه‌های گوناگون اقتصادی، به مفهوم‌سازی اعتبارات خرد و تعیین اثرات مختلف آن بر پایداری اقتصاد در مناطق روستایی بپردازد.

۳. روش‌شناسی تحقیق

۳. ۱. روش تحقیق

این تحقیق از نظر ماهیّت، از نوع پژوهش‌های کمّی، از جنبهٔ هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ روش نیز توصیفی- تحلیلی و از نوع پیمایشی است. برای جمع‌آوری اطّلاعات میدانی از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است.

جامعهٔ آماری در این تحقیق، مشتمل بر افراد ساکن در تمامی روستاهای شهرستان نیشابور است که از صندوق کارآفرینی امید وام خوداشتغالی دریافت کرده‌اند؛ بنابراین سطح تحلیل، روستا و واحد تحلیل نیز خانوار روستایی است.

براساس آخرین آمار صندوق کارآفرینی امید در شهرستان نیشابور، در نیمهٔ دوم سال ۱۳۹۲، تعداد وام‌های روستایی خوداشتغالی پرداختی، برابر با ۱۸۸۳ فقره است که ۳۳۱ فقرهٔ آن در حالت معوقه قرار دارد. با توجّه به تعداد وام‌های اعطایی و با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونهٔ جامعهٔ مورد مطالعه، ۲۷۶ نفر از وام‌گیرندگان روستایی محاسبه شد.

جهت تعیین روستاهای نمونه، ابتدا به دلیل تعداد زیاد روستاهای دریافت‌کنندهٔ وام، روستاهایی که زیر ۵ فقره وام دریافت کرده بودند، حذف شد. سپس روستاهای هر دهستان به سه طبقهٔ جمعیّتی بالا، متوسط و پایین و سه طبقهٔ دارای وام زیاد، متوسط و پایین تقسیم شده و در هر دهستان، سه روستا انتخاب شد. علاوه بر عامل جمعیّتی و تعداد وام، تیپ سکونت- گاهی روستاها نیز در امر انتخاب دخیل بوده است. در مجموع، ۳۹ روستا جهت تکمیل پرسش‌نامه انتخاب شد. مراحل بعدی نمونه‌گیری نیز در داخل روستاها انجام گرفت. به

این‌ترتیب که از بین وام‌گیرندگان روستایی که از سوی صندوق مذکور معرّفی شدند، نمونه‌گیری تصادفی ساده انجام شد و پرسش‌نامه‌ها در بین سرپرستان خانوار توزیع شد.

پس از تکمیل پرسش‌نامه‌ها در منطقه، از مجموع ۲۷٦ پرسش‌نامه، ٤۵ فقره وام (۱٦/۳٪) دچار انحراف بودند؛ بنابراین این تعداد پرسش‌نامه از مرحلهٔ تجزیه و تحلیل حذف شد و ۲۳۱ مورد پرسش‌نامهٔ نهایی به مرحلهٔ تجزیه و تحلیل راه یافتند.

جهت سنجش تأثیر اعتبارات، با مطالعه و تحلیل محتوای اسناد و مدارک مربوط، تعداد ۲٤ شاخص در قالب سه مؤلفهٔ عمده انتخاب شد و برای سنجش روایی آن‌ها، از روش اعتبار محتوایی[1] از نوع صوری (ظاهری[2]) استفاده شد. به منظور تعیین پایایی ابزار اندازه‌گیری، از ضریب «آلفای کرونباخ» استفاده شد و میزان پایایی کلّی پرسش‌نامه، بر اساس این ضریب برابر با ۰/۹۳۹ به دست آمد. همچنین پس از جمع‌آوری اطّلاعات و پردازش آن‌ها در محیط‌های نرم‌افزاری اکسل[3]، اس.پی.اس.اس[4] و جی.ای.اس[5] به تحلیل داده‌ها (آمار توصیفی و استنباطی) پرداخته شد.

۲.۳. صندوق مورد مطالعه

صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن کارآفرینی امید براساس مصوبهٔ شورای عالی اداری، به منظور «انسجام تشکیلاتی و بهره‌برداری کامل از ظرفیّت‌های موجود برای تبیین و تقویت جایگاه جوانان، اعتلاء، رشد، تعالی و رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج و مسکن آن‌ها» از ادغام صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی، صندوق قرض‌الحسنهٔ توسعهٔ اشتغال روستایی و صندوق اندوختهٔ ازدواج جوانان تشکیل شد و در مورخ ۱۳۸۵/٤/۲۵ فعالیّت رسمی خود را آغاز کرد. در حال حاضر صندوق در دو بخش نیازهای عمومی (ودیعهٔ مسکن، درمان، ضروری و...) و اختصاصی (تسهیلات پرداختی به جویندگان کار، کارآفرینان، مشاغل پشتیبان

---

1. Content validity
2. Face validity
3. EXCEL
4. SPSS
5. Arc GIS

و طرح‌های خانگی متمرکز) و به نوعی متولی اعتبارات خرد برای حمایت از کسب و کارهـای خرد و کوچک است.

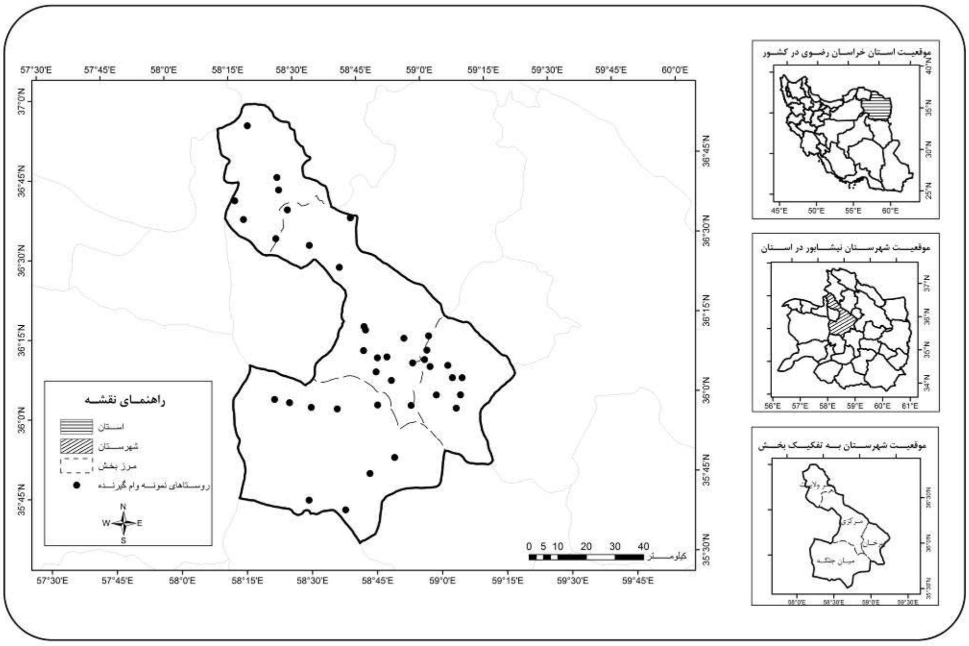
در این پژوهش، اعتباراتی مدّنظر است که که بین ۲۰ تا ۱۵۰ میلیون ریال است و از طـرف این صندوق، در بخش نیازهای اختصاصی، در راستای اهداف خوداشتغالی مطـرح مـی‌شـود و جهت راه‌اندازی کسب وکارهای کوچک و مشاغل مورد نظر، اعم از خـانگی و خوداشـتغالی-خویش فرمایی به روستاییان واگذار می‌شود.

به طور کلّی، این صندوق از سال ۱۳۸۵ تا پایان نیمهٔ اوّل سال ۱۳۹۲، تعداد ۴۳۷/۲۸۰ فقـره وام خوداشتغالی در زمینه‌های مختلف کشاورزی، صنعت و خدمات پرداخت کرده است کـه از این تعداد، ۱۷۱/۷۵۲ فقره وام خوداشتغالی (۳۹/۲۷٪) به روستاییان تعلّق گرفته است. کلّ مبلـغ وام‌های پرداختی در کشور ۳۱/۵۴۷/۸۶۶/۲۳۷/۱۸۴ ریال و متوسـط مبلـغ وام‌هـا ۷۲/۱۴۵/۶۸۸ ریال است (صندوق کلّ کارآفرینی امید،۱۳۹۲).

۳. ۳. منطقهٔ مورد مطالعه

شهرستان نیشابور، در استان خراسان رضوی واقع شده اسـت و طبـق تقسـیمات کشـوری سال ۱۳۹۰، دارای چهار بخش، هفت شهر، سـیزده دهسـتان و ۹۶۱ آبـادی (۴۳۱ آبـادی دارای سکنه و ۵۳۰ آبادی خالی از سکنه) اسـت. براسـاس آمـار سـال ۱۳۹۰، بـالغ بـر ۴۳۳۱۰۵ نفـر جمعیّت دارد که از این تعداد، ۱۶۲۸۰۴ نفر جمعیّت روستایی است (مرکز آمار ایران،۱۳۹۰).

با بررسی وام‌های خوداشـتغالی اعطـایی صـندوق کـارآفرینی امیـد در شهرسـتان نیشـابور، مشخص می‌شود کـه در مجمـوع ۱۸۸۳ فقـره وام در بـین ۲۸۰۸ خـانوار روسـتایی سـاکن در شهرستان نیشابور توزیع شده است (شکل۱). مبلغ کلّ وام‌هـای پرداختـی بـه روسـتاهای ایـن شهرستان تـا پایـان نیمـهٔ اول سـال ۱۳۹۲، ۱۸۶/۱۷۷/۰۰۰/۰۰۰ ریـال و متوسـط مبلـغ وام‌هـا ۷۳/۱۲۵/۰۰۰ ریال است (صندوق کارآفرینی امید، ۱۳۹۲).

شکل۱- موقعیّت منطقهٔ مورد مطالعه و روستاهای نمونهٔ وام‌گیرندهٔ جامعهٔ آماری

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۲

٤. مبانی نظری تحقیق

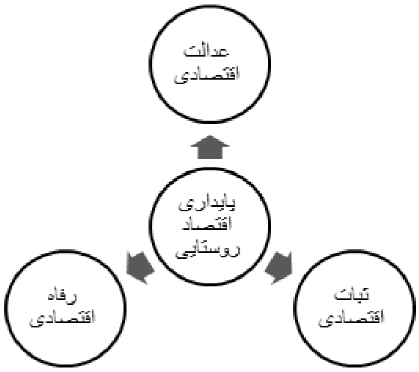
در زمینهٔ پایداری و تأثیرات آن، نظریات گوناگون مطرح شده است. با توجّه به موضوع مورد نظر، این تحقیق بر پایهٔ بعد پایداری اقتصادی نظریهٔ توسعهٔ پایدار و مؤلفه‌های مربوط به آن انجام شده است.

٤. ۱. نظریهٔ توسعهٔ پایدار اقتصادی

اصطلاح توسعهٔ پایدار را نخستین بار به طور رسمی خانم «گروهارلم برونتلند[۱]» در سال ۱۹۸۷ میلادی در گزارش «آیندهٔ مشترک ما» مطرح کرد (اویجیت[۲]،۱۹۹۸، ص. ۹۸). مفهوم توسعهٔ پایدار، رویکردی از توسعهٔ اقتصادی- اجتماعی است که به رفع نیازهای انسان نظر دارد (ساچز[۳]،۱۹۹۰، ص.

1. Groharlm Brontland
2. Avijit
3. Sachs

۳۵) و متضمن دست‌یابی به کیفیت زندگی در ابعاد مختلف برای همه است (بانـد[1]،۲۰۰۱، ص. ۱۰۱). یکی از جنبه‌های توسعهٔ پایدار، پایداری اقتصادی است که به مفهوم امرار معاش از «درآمد» و جلـوگیری از «زوال سرمایه‌ها» است و بر حفظ یا ارتقای شرایط اقتصادی تأکید می‌کند. پایداری نظـام اقتصـادی در تعریف عملیاتی به معنی مبانی اقتصاد و دست‌یابی به امنیّت اقتصادی از نظر دسترسی به معیشت پایـدار در امور مستمر و با ثبات، اشتغال سودمند و منابع مالی قابل اتکا با بهره‌برداری از منـابع انسـانی اسـت و شامل سه مؤلفهٔ عدالت، ثبات و رفاه اقتصادی است (شکل۲).

شکل۲- مؤلفه‌های پایداری اقتصاد روستایی

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی،۱۳۸۵

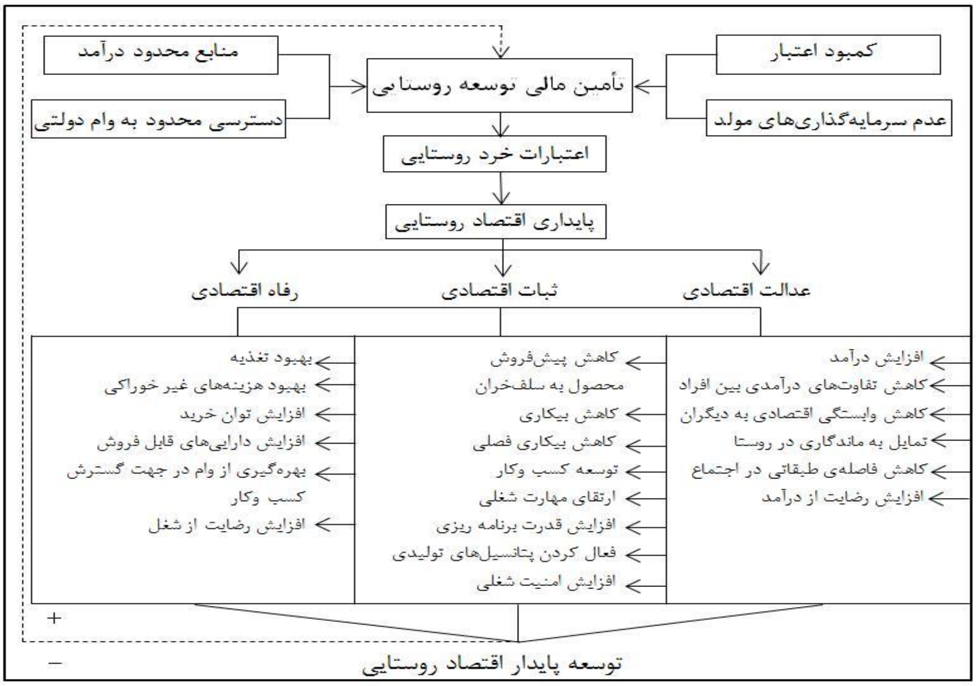
عدالت اقتصادی به عنوان یکی از مؤلفه‌های پایداری اقتصادی در نظر گرفته شده است و منظور از آن، این است که از طریق تنظیم مکانیزم اعتبارات خرد، سازمان‌های کارا در جهت توزیع منـافع عمـومی و برخـورداری افـراد محـروم همـراه بـا رعایـت اصـل برابـری منصـفانه، ایجـاد شـود (رحمانی‌فضلی و کاویانی، ۱۳۸۸، ص. ۱۳٤). این اعتبارات بـا میـزان وام‌هـای کوچـک می‌تواننـد باعث پدید آمدن فعالیّت کوچک و جدید در روستا شده و از این راه ضمن پدیـد آمـدن اشـتغال، کاهش فقر و نابرابری‌ها را به همراه آورند (حسن‌زاده، ازوجی، قویدل، ۱۳۸۵، ص.۵۰).

مؤلفهٔ دوم، ثبات اقتصادی است که بر مبنای نبود نوسانات شدید در اقتصاد تعریف می‌شود و منظور از آن، شرایطی است که در آن نرخ رشد اقتصادی ثابت و پایدار باشد و نرخ بیکـاری نزدیک نرخ طبیعی خود قرار داشته باشد (صـادق‌زاده، ۱۳۹۰، ص. ٩٦). هنگـامی کـه اشـتغال

1. Bond

روستایی با پرداخت اعتبارات خرد متنوّع شود، اهداف اقتصادی تحقـق یافتـه و رشـد و ثبـات پایداری ارتقا می‌یابد. انتظار می‌رود جامعه‌ای با اقتصاد متنوّع، شانس بهتری برای رشد و آینـدهٔ با ثبات داشته باشد (فراهانی، ۱۳۸۵، ص. ٦٨).

رفاه یکی از ارکان توسعهٔ پایدار روستایی و سومین مؤلفهٔ پایداری اقتصـادی اسـت و طبـق نظر «پیگو»،[1] آن بخش از رفاه انسانی را که بر حسب پول قابل اندازه‌گیری است، رفاه اقتصادی گویند (بهزادنسـب، ١٣٨٦، ص. ٦٨). از جملـه مهم‌تـرین برنـامه‌هـای بهبـود شـرایط رفـاهی روستاها، تأمین یارانه و تسهیلات و اعتبارات مالی است (رضوانی، نظری، و خراسـانی، ۱۳۸۹، ص. ١٨٦) که نقش مهمّی به ویـژه در بـالا بـردن سـطح زنـدگی و رفـاه روسـتایی و کـاهش آسیب‌پذیری اقتصادی دارد (قدیری، ضیاءنوشین، خراسانی، ۱۳۸۹، ص. ۱۲).

شکل۳- مدل مفهومی پژوهش

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۲

---

1. Pigou

۵. یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق شامل دو دسته یافته‌های توصیفی و تحلیلی است که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۵. ۱. یافته‌های توصیفی

۵. ۱. ۱. خصوصیّات پاسخ‌گویان

در جامعهٔ آماری مورد مطالعه، ۹۷/۷٪ پاسخ‌گویان مرد و ۲/۲٪ زن هستند. از جمله دلایل شرکت کمتر زنان در مبحث اعتبارات خرد این صندوق نسبت به مردان آن است که یکی از شرایط اعطای وام، سرپرست خانوار بودن است. از تعداد کلّ شرکت‌کنندگان ۸۹/۶٪ متأهل هستند. بیشترین تعداد پاسخ‌گویان (۴۴/۶٪) در گروه سنّی ۳۹-۳۰ قرار دارند. همچنین میانگین سنّی آن‌ها ۳۵ سال، بین ۲۱ تا ۵۲ سال است. از نظر سطح تحصیلات، ۴/۳٪ پاسخ‌گویان بی‌سواد، ۴۹/۸٪ دارای تحصیلات ابتدایی، ۲۸/۱٪ سیکل، ۱۷/۳٪ دیپلم و ۰/۴٪ بالاتر از دیپلم هستند.

با توجّه به این که در منطقهٔ مورد مطالعه، زراعت و دامداری رواج دارد و شغل غالب محسوب می‌شود، ۶۴٪ از پاسخ‌گویان در این گروه قرار دارند که از این تعداد، ۳۲/۹٪ به صورت توأمان زراعت و دامداری انجام می‌دهند، ۲۱/۶٪ دامداری را منبع اصلی تأمین درآمد خود معرّفی کرده‌اند و ۹/۵٪ نیز بیان کرده‌اند که اوّلین منبع تأمین معاش آن‌ها زراعت است. شغل اصلی ۲۰/۸٪ پاسخ‌گویان آزاد، ۶/۹٪ کارگری، ۶/۹٪ باغداری و ۱/۳٪ قالیبافی است.

۵. ۱. ۲. وام‌های خوداشتغالی

از کلّ وام‌های خوداشتغالی روستاهای شهرستان نیشابور، ۸۸/۳ ٪ به بخش کشاورزی و مشاغل مربوط به دام (مانند دام‌داری و دام‌پروری، پرورش گاو شیری و گوشتی و...)، ۱/۷٪ به بخش صنعت (مانند قالی‌بافی، تولید قلم مو و...) و ۱۲/۱٪ به بخش خدمات (مانند جوش-کاری، نانوایی، خیاطی، خدمات آشپزی، خوارو بار و...) تعلّق دارد. دلیل تعداد بالای وام در

زمینهٔ دام در شهرستان مورد مطالعه این است که بیشترین تعداد شاغلین روستایی در زمینهٔ دام و زراعت فعالیّت می‌کنند.

با مقایسهٔ منبع تأمین معاش اصلی پاسخ‌گویان و نوع فعالیّت راه‌اندازی‌شده مشخّص می‌شود که وام دریافتی ۱۵۸ نفر (۶۸/۳۹٪) با شغل آن ها همسو بوده است و وام دریافتی ۷۳ نفر (۳۱/۶٪) نیز در راستای شغل اصلی آن‌ها نبوده است.

حداقل مبلغ وام‌های دریافتی، ۲۰ میلیون ریال و حداکثر آن، ۱۵۰ میلیون ریال است، امّا بیشترین مبلغ وام دریافتی مربوط به گروه وام‌های ۵۰ میلیون ریال است که ۷۰/۶٪ پاسخ‌گویان در این گروه قرار دارند. همچنین میانگین مبلغ کلّ وام‌های دریافتی نیز در حدود ۶۰ میلیون ریال است.

۵. ۱. ۳. اشتغال ایجادشده

در مجموع با ۲۳۱ فقره وام، ۳۸۲ نفر مشغول به کار شده‌اند که از این تعداد، ۱۰۷ نفر به صورت تمام‌وقت و ۲۷۵ نفر به صورت پاره‌وقت مشغول به کار هستند. از مجموع ۳۸۲ نفر، فقط ۱۵ نفر غیر از اعضای خانوار وام‌گیرندگان همراه با آن‌ها مشغول به کار هستند. این امر نشان می‌دهد وام‌های دریافتی بیشتر در زمینهٔ اشتغال خانوادگی مؤثر هستند و به دلیل ویژگی خرد بودن، توان به‌کارگیری افراد دیگری غیر از خانوار اصلی را ندارند.

۵. ۱. ٤. نقش وام‌ها در پایداری اقتصادی

وام‌های اعطایی نقش مهمّی در برقراری نظام پایداری اقتصادی در نواحی روستایی ایفا می‌کند و با فراهم‌آوردن بستر مناسب اقتصادی در بخش‌های مختلف تولید، خدمات و بازرگانی، زمینهٔ مناسبی را جهت استمرار و پایداری نظام اقتصاد روستایی به وجود می‌آورد.

در این قسمت، نقش اعتبارات خرد در هر یک از شاخص‌های تعیین‌شده از دیدگاه وام‌گیرندگان بررسی می‌شود. (جدول ۲) میانگین و واریانس هریک از شاخص‌ها را نشان می‌دهد. همچنین جهت مقایسهٔ فراوانی‌های مشاهده‌شده با فراوانی‌های مورد انتظار از آزمون x^2 تک متغیره استفاده شده است.

جدول۲- تأثیر اعتبارات خرد بر پایداری اقتصادی به تفکیک هر یک از شاخص‌ها

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۲

مؤلفه	شاخص		میانگین	واریانس	مقدار کای‌اسکوئر	سطح معنی‌داری
عدالت اقتصادی	۱.افزایش درآمد		۳/۶۴	۰/۵۶۳	۱۹۸/۸۴۸	۰/۰۰۰
	۲.کاهش تفاوت‌های درآمدی بین افراد		۳/۴۴	۰/۶۶۵	۱۹۰/۶۶۷	۰/۰۰۰
	۳.کاهش وابستگی اقتصادی به دیگران		۳/۶۸	۰/۷۹۴	۱۲۶/۹۰۰	۰/۰۰۰
	۴.تمایل به ماندگاری در روستا		۳/۶۷	۰/۸۳۲	۱۳۴/۴۳۳	۰/۰۰۰
	۵.کاهش فاصلهٔ طبقاتی در اجتماع		۳/۲۸	۰/۸۴۷	۱۴۳/۶۱۰	۰/۰۰۰
	۶.رضایت از درآمد حاصل از وام		۳/۷۲	۰/۶۹۷	۱۵۱/۸۳۵	۰/۰۰۰
ثبات اقتصادی	۱.کاهش پیش‌فروش محصول		۳/۱۷	۰/۸۶۳	۱۵۴/۶۰۶	۰/۰۰۰
	۲.کاهش بیکاری		۳/۷	۰/۶۱۲	۹۰/۸۵۳	۰/۰۰۰
	۳.کاهش بیکاری فصلی		۴/۵۱	۰/۴۹۵	۲۰۲/۴۷۲	۰/۰۰۰
	۴.توسعهٔ کسب‌وکار	۴-۱.افزایش اشتغال	۳/۸۴	۰/۵۸۷	۹۱/۲۶۸	۰/۰۰۰
		۴-۲.افزایش تولید	۳/۶۵	۰/۶۶۳	۱۶۷/۵۰۶	۰/۰۰۰
		۴-۳.افزایش سرمایه‌گذاری	۳/۶۶	۰/۹۱۲	۱۱۵/۲۵۵	۰/۰۰۰
	۵.ارتقای مهارت شغلی		۳/۸۳	۰/۸۲۸	۱۱۵/۹۴۸	۰/۰۰۰
	۶.افزایش قدرت برنامه‌ریزی		۳/۷	۰/۸۱	۱۳۹/۴۹۸	۰/۰۰۰
	۷.فعّال‌کردن پتانسیل تولیدی		۳/۹۵	۰/۶۵۸	۸۸/۲۲۱	۰/۰۰۰
	۸.افزایش امنیّت شغلی		۳/۵۴	۰/۶۳۲	۱۸۴/۸۲۳	۰/۰۰۰
رفاه اقتصادی	۱.بهبود تغذیه		۳/۴۱	۰/۵۲۱	۲۴۴/۴۷۶	۰/۰۰۰
	۲.بهبود هزینه‌های غیر خوراکی	۲-۱.بهبود خدمات آموزشی	۲/۷۴	۰/۸۶۳	۱۲۳/۳۰۷	۰/۰۰۰
		۲-۲.بهبود خدمات درمانی	۲/۹۴	۰/۸۵۳	۱۶۰/۲۳۴	۰/۰۰۰
		۲-۳.بهبود خدمات تفریحی	۲/۳۶	۱/۳۵۴	۷۳/۰۴۸	۰/۰۰۰
	۳.افزایش توان خرید		۳/۶۸	۰/۵۵۱	۲۰۴/۳۰۳	۰/۰۰۰
	۴.افزایش دارایی‌های قابل فروش		۳/۰۵	۱/۳۶۳	۹۹/۳۲۵	۰/۰۰۰
	۵.گسترش کسب و کار		۳/۹۴	۰/۹۶۶	۱۱۴/۷۳۶	۰/۰۰۰
	۶.افزایش رضایت از شغل		۳/۸۲	۰/۵۱۵	۲۱۷/۴۶۳	۰/۰۰۰

با توجّه به مقدار کای‌اسکوئر[1]های هرکدام از شاخص‌ها و تفاوت معنی‌دار بین فراوانی‌های مشاهده‌شده و فراوانی‌های موردانتظار و سطح‌معنی‌داری، آزمون کای‌اسکوئر در مورد تمامی گویه‌ها معنی‌دار است و با توجّه به میانگین و توزیع داده‌ها، می‌توان نتیجه گرفت به اعتقاد پاسخ‌گویان، به جز گویه‌های مؤلفهٔ بهبود هزینه‌های غیر خوراکی، اعتبارات خرد تأثیر مثبتی بر گویه‌های پایدار اقتصادی داشته است.

همچنین به منظور ارزیابی نتایج یافته‌ها به تفکیک مؤلفه‌ها، نتایج گویه‌ها ترکیب شده و پس از کدگذاری مجدد، به صورت زیر حاصل شده است (جدول۳).

جدول۳- وضعیّت اعتبارات خرد در رابطه با مؤلفه‌های پایداری اقتصادی

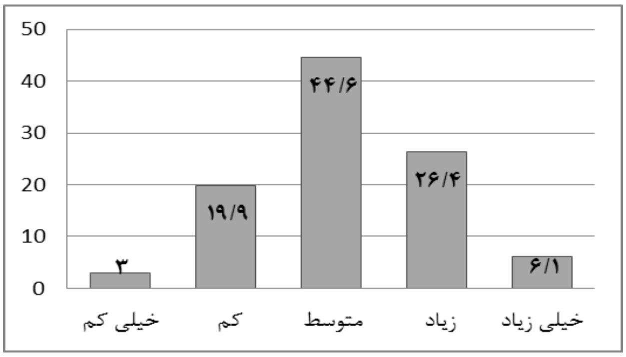
مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۲

مؤلفه	فراوانی و درصد	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
عدالت اقتصادی	فراوانی	۱	۱۱	۸۲	۱۱۳	۲٤	۳/٦٤
	درصد فراوانی	۰/٤	٤/۸	۳٥/٥	٤۸/۹	۱۰/٤	
ثبات اقتصادی	فراوانی	۳	۲۲	۷٥	۸۳	٤۸	۳/٦٥
	درصد فراوانی	۱/۳	۹/٥	۳۲/٥	۳٥/۹	۲۰/۸	
رفاه اقتصادی	فراوانی	۱۱	۷۷	۱۱۲	۲٤	۷	۲/۷٤
	درصد فراوانی	٤/۸	۳۳/۳	٤۸/٥	۱۰/٤	۳	

نتایج حاکی از آن است که به اعتقاد پاسخ‌گویان مؤلفه‌های «عدالت اقتصادی» و «ثبات اقتصادی» با میانگین ۳/٦٤ و ۳/٦٥ تأثیر مثبت و مؤلفهٔ «رفاه اقتصادی» با میانگین ۲/۲۷٤ تأثیر کمی بر بهبود پایداری اقتصادی داشته است.

پس از بررسی شاخص ها، هر سه مؤلفه با یکدیگر ترکیب شده و وضعیّت اعتبارات خرد بر بعد پایداری اقتصادی مشخص شد. وام خوداشتغالی در منطقهٔ مورد مطالعه از دید پاسخ گویان ٦/۱٪ خیلی زیاد، ۲٦/٤٪ زیاد، ٤٤/٦٪ متوسط، ۱۹/۹٪ کم و ۳٪ خیلی کم، بر پایداری اقتصادی روستا تأثیر داشته است و توانسته آن را متحوّل کند. میانگین مجموع گویه‌ها نیز ۳/۱۳ است (شکل٤).

1. K-Square

شکل٤- تأثیر اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی از دید پاسخ‌گویان

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۲

۵. ۲. یافته‌های تحلیلی

با توجّه به هدف مطالعه و به منظور ارزیابی تـأثیر اعتبـارات خـرد بـر پایـداری اقتصـادی روستایی شهرستان نیشابور، از آزمون تک‌نمونه‌ای، استفاده شد (جدول٤).

جدول٤- محاسبهٔ آماری تحلیل داده‌ها در هریک از مؤلفه‌های مطالعاتی

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۲

مؤلفه	مقدار آزمون T	درجهٔ آزادی	معناداری (sig)	میانگین واقعی	میانگین مفروض	تفاوت میانگین	حد	
							پایین‌تر	بالاتر
عدالت اقتصادی	۹/٤٤۱	۲۳۰	۰/۰۰۰	۲۱/٤۲	۱۹	۲/٤۲۰	۱/۹۱	۲/۹۲
ثبات اقتصادی	۱٦/۰۸۹	۲۳۰	۰/۰۰۰	۳۷/۵۵	۳۱	٦/٥٤٥	٥/۷٤	۷/۳٥
رفاه اقتصادی	۳/۰۲۹	۲۳۰	۰/۰۰۳	۲٥/۹٤	۲٥	۰/۹٤٤	۰/۳۳	۱/٥٦

۵. ۲. ۱. مؤلفهٔ عدالت اقتصادی

براساس نتایج، sig آزمون در سطح ۹۹٪ اطمینان معنی‌دار است و نظر بـه این‌کـه اخـتلاف میانگین واقعی و مفروض[1] مثبت است، می‌توان نتیجه گرفت به اعتقاد پـاسخ‌گویـان، اعتبـارات خرد بر بهبود عدالت اقتصادی تأثیرگذار بوده است.

1. test value

به عبارت دیگر، می‌توان گفت، مکانیزم اعتبارات خرد در جوامع روستایی سبب می‌شود افرادی که به دلیل کمبود سرمایه قادر به راه اندازی کسب و کار نبوده‌اند، بتوانند به درآمد دست پیدا کنند. روند این امر سبب شده است، تفاوت‌های درآمدی بین افراد کاهش یابد و فرد وام‌گیرنده به استقلال مالی دست یابد. همچنین وام بر روی کاهش فواصل طبقاتی اجتماع روستایی نیز تأثیرات خود را خواهد گذاشت. هنگامی که فرد از نظر شغلی بهبود و ارتقا یابد، دیگر نیازی به مهاجرت به شهرها حس نمی‌کند و به دلیل افزایش درآمد در محیط روستایی باقی خواهد ماند. همچنین هنگامی که در پی مقایسهٔ وضعیّت اقتصادی خود با سایر افراد برآید، به دلیل بهبود کسب و کار و تغییر در درآمد، احساس رضایت می‌کند.

۵. ۲. ۲. مؤلفهٔ ثبات اقتصادی

براساس نتایج، sig آزمون در سطح ۹۹٪ اطمینان معنی‌دار است و نظر به این‌که اختلاف میانگین واقعی و مفروض مثبت است، می‌توان نتیجه گرفت به اعتقاد پاسخ‌گویان، اعتبارات خرد بر بهبود ثبات اقتصادی تأثیرگذار بوده است.

با توجّه به فضای آسیب‌زای کنونی از نظر اشتغال و فعالیّت، دسترسی به اعتبارات خرد از سوی منابع دولتی برای جوامع روستایی در جهت بهبود ثبات این مناطق ضروری به نظر می‌رسد. با ورود اعتبارات خرد به مناطق روستایی و ایجاد کار و درآمد، زندگی وام‌گیرندگان تغییر می‌کند و در مسیر جدیدی قرار می‌گیرد. از جمله تأثیرات مستقیمی که وام‌های اعطایی بر خانوارها می‌گذارد، کاهش میزان بیکاری و به خصوص بیکاری فصلی است. پس از ایجاد کسب و کار، اشتغال بهبود یافته و تولید و سرمایه‌گذاری افزایش می‌یابد. قدرت برنامه‌ریزی اقتصادی بالاتر رفته و به دلیل تنوع منابع درآمدی، امنیّت شغلی بیشتر می شود و افراد به دلیل رسیدن به سطح ثبات نسبی اقتصادی و درآمد بهتر، از میزان پیش فروش محصولات خود به سلف‌خران می‌کاهند. به مرور زمان و با پدید آمدن این چنین تغییراتی در روند اقتصاد روستایی، ثبات اقتصادی نیز افزایش می‌یابد.

۵. ۲. ۳. مؤلفه رفاه اقتصادی

براساس نتایج، sig آزمون در سطح ۹۹٪ اطمینان معنی‌دار است و با توجّه به این‌که اختلاف میانگین واقعی و مفروض مثبت است، می‌توان نتیجه گرفت به اعتقاد پاسخ‌گویان اعتبارات خرد بر بهبود رفاه اقتصادی تأثیرگذار بوده است.

اعتبارات خرد پس از واردشدن به جامعهٔ روستایی، درآمد خانوار را افزایش داده و قـدرت خرید افراد را بالا می‌برد، به تبع آن، اعضای خانواده می‌توانند از سود حاصله جهت هزینه‌های خوراکی خود استفاده کنند. علاوه بر آن، سود حاصل از وام می‌تواند بـه عنـوان کمـک هزینـهٔ بخش غیرخوراکی (آموزش، درمان، تفریح) به کار برود. همچنین وام‌گیرندگان می‌توانند سـود حاصل از وام را صرف گسترش کسب و کار کنند یا آن را در بخش دارایی‌هـای قـابل‌فـروش (منزل مسکونی، اتومبیل، موتورسیکلت، زمین کشاورزی و...) سرمایه‌گذاری کنند. هنگامی کـه وام اعطایی بتواند تحوّلی در زندگی افراد از لحاظ اقتصادی ایجاد کند و درآمد و رفاه را در پی داشته باشد، رضایت از شغل را به همراه می‌آورد.

پس از جمع مؤلفه‌ها، سؤال اصلی پژوهش مربوط به اثر اعتبارات خرد بـر متغیـر پایـداری اقتصادی مورد آزمون قرار گرفته است (جدول۵).

جدول۵- محاسبهٔ آماری تحلیل داده‌ها در متغیر پایداری اقتصادی

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۲

متغیر	مقدار آزمون T	درجهٔ آزادی	معناداری (sig)	میانگین واقعی	میانگین مفروض	تفاوت میانگین	حد	
							پایین‌ترین	بالاترین
پایداری اقتصادی	۱۳/٤۸۲	۲۳۰	۰۰۰.	۸٤/۹۱	۷۳	۱۱/۹۰۹	۱۰/۱۷	۱۳/٦٥

۵. ۲. ٤. متغیر پایداری اقتصادی

براساس نتایج، sig آزمون در سطح ۹۹٪ اطمینان معنی‌دار است و با توجّه به اینکه اخـتلاف میانگین واقعی و مفروض مثبت است، می‌توان نتیجه گرفت به اعتقاد پـاسخ‌گویـان، اعتبـارات خرد بر بهبود پایداری اقتصادی تأثیرگذار بوده است.

یکی از ویژگی‌های اساسی هرگونه برنامهٔ توسعه‌ای، دست‌یابی به پایداری اقتصادی اسـت. با توجّه به این که از جمله اهداف پایـداری اقتصـادی، فعالیّـت اقتصـادی پایـدار و متنـوّع بـا عملکرد قوی است، اعتبارات خرد می‌تواند پس از اجرا، نتایج مورد نظر پایـداری اقتصـادی را

به همراه آورد؛ از جمله، فرصت‌های شغلی را ایجاد کرده و برای دولت‌ها تولید ثروت کند و در نهایت به دلیل فراهم‌کردن شرایط مناسب کاری و مهارت‌افزایی افراد، سبب تقویت اقتصاد محلّی و خوداتکایی جوامع روستایی شود.

٦. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پایداری اقتصادی در فرآیند هر برنامهٔ توسعهٔ همه‌جانبه و نظام‌مند، یکی از ویژگی‌های اساسی است که تداوم برنامه‌ها را به دنبال دارد. دوام و پایداری هر روستا در گرو پویایی و دوام اقتصاد آن است، تا آن‌جا که امروزه توسعهٔ اقتصادی پایدار به عنوان اصلی‌ترین هدف اقتصادی در کشورهای درحال توسعه مطرح است و ایجاد شرایط مناسب اقتصادی مانند اعطای وام‌های خرد به روستاییان، به عنوان یکی از مناسب‌ترین روش‌های اقتصادی جهت تحقق هدف توسعهٔ اقتصادی پایدار پیشنهاد شده است.

در پژوهش حاضر، به مبحث اعتبارات خرد و اثرات آن بر مؤلفه‌های پایداری اقتصادی و فعالیّت و زندگی روستاییان، توجّه خاصی شده است، به طوری که نتایج حاصل نشان می‌دهد:
– صندوق کارآفرینی امید در ارتقای عدالت اقتصادی، ثبات اقتصاد روستایی و بهبود رفاه اقتصاد روستایی تأثیر داشته است.

و در نهایت می‌توان گفت ارایهٔ اعتبارات خرد در نواحی روستایی بر پایداری اقتصاد روستایی تأثیر معناداری داشته و به آن کمک کرده است.

در جامعهٔ مورد مطالعه، با ۲۳۱ فقره وام اعطایی، ۳۸۲ نفر مشغول به کار شده‌اند که از این تعداد، ۱۰۷ نفر به صورت تمام‌وقت و ۲۷۵ نفر به صورت پاره‌وقت مشغول به کار هستند. نرخ بالای شکل‌گیری کسب وکارهای جدید، عاملی پویا برای توسعهٔ اقتصادی و رشد اشتغال است. این نتایج نشان‌دهندهٔ موفّقیّت ارایهٔ اعتبارات در توسعهٔ اقتصاد روستایی به‌ویژه در سطوح پروژه‌های خرد است. همان‌طور که نتایج محققین پیشین (از قبیل کانرت، کارتر، خاندکر، ماتیسون، آلین و جیانگ، افتخاری و عینالی، معظمی، بختیاری و پاسبان و...) نیز بر این امر صحه می‌گذارد.

بر این اساس، برای پایداری اقتصادی روستاها، رویکرد توسعه‌ای مطلوب است که از سیاست‌های پیش‌گیرانه مانند اعطای اعتبارات خرد برای جلوگیری از تولید و توزیع فقر، بیکاری وغیره استفاده کند و به اقشار پایین دست به مثابهٔ عاملان و پایش‌گران این برنامه‌ها نگاه کند و فرصت چنین نقشی را برای آنان ایجاد کند. این قبیل تحوّلات مثبت در شرایط کار و فعالیّت اقتصادی روستاییان، زمینه را برای شکوفایی و جذابیّت روستاها فراهم ساخته و در نهایت به دلیل بالابردن توانمندی اقتصادی روستاییان، نقش آن‌ها در افزایش تولید، بهره‌وری بهتر، ایجاد اشتغال، تأمین هزینه‌های زندگی و... بسیار با اهمیّت است و به نوبهٔ خود، سایر ابعاد توسعهٔ روستایی (ابعاد اجتماعی- فرهنگی، اکولوژیکی، کالبدی و فیزیکی) را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در پایان، با توجّه به مشکلات موجود در منطقهٔ مورد مطالعه و نتایج به دست آمده از فرضیّه‌ها، پیشنهادهای زیر ارایه می‌شود.

۱. جذب کارشناسان بومی- محلّی که شناخت عمیق و تسلّط کافی نسبت به شرایط جغرافیایی و اوضاع اقتصادی و اجتماعی هر منطقه دارند.
۲. اولویّت پرداخت وام به روستاهای دوردست (از نظر فاصلهٔ روستا تا شهر اصلی).
۳. عدم اجبار افراد در خرید دام بلافاصله پس از پرداخت وام.
٤. انعطاف‌پذیری صندوق در مورد زمان بازپرداخت اقساط.
۵. وام‌های پرداختی به دو گروه تعلّق گیرد: ۱). افرادی که واقعاً بیکار هستند تا بتوانند به درآمد کافی دست یابند. ۲) افرادی که شغل آن‌ها کوچک و در راستای وام مورد تقاضا است، تا از وام در جهت بهبود کسب وکار استفاده کنند.
٦. کوتاه‌کردن دست واسطه‌گران، جمع‌آوری شیر و پخش خوراک دام در مناطق روستایی از طریق هماهنگی صندوق با نهادهای تعاونی در راستای بازدهی بهتر اعتبارات خرد.
۷. پرداخت وام تقویتی به وام‌گیرندگانی که به دلیل نوسانات اقتصادی جامعه در حال از دست دادن کسب وکار هستند.

۸. در عین حال که سهمیه‌بندی تعداد وام برای هر روستا مشخص است، برای افـراد خـلاق و کارآفرین حد و مرزی قایل نبوده و تحت هر شرایطی در اولویّت دریافت وام قرار گیرند.
۹. پرداخت وام سرمایه در گردش به افراد خوش‌حساب جهت ترغیب سایر وام‌گیرندگان در بازپرداخت به موقع اقساط.
۱۰. بازنگری و افزایش مبالغ وام‌های پرداختی هر شش ماه یک بار.
۱۱. نظارت دقیق و مستمر پس از اعطای وام به منظور جلوگیری از انحراف احتمالی اعتبارات از مسیر اصلی خود.

کتاب‌نامه

۱. بختیاری، ص؛ پاسبان، ف. (۱۳۸۳). نقش اعتبارات بانکی در توسعهٔ فرصت‌های شغلی. *فصل‌نامهٔ اقتصاد کشاورزی و توسعه*. ۱۲(٤٦)، ۱۰۵-۷۳.
۲. بهزادنسب، ج. (۱۳۸٦). *درآمدی بر فرهنگ جامع توسعهٔ روستایی*. تهران: انتشارات قلمستان هنر.
۳. جانسون، س؛ روگالی، بن. (۱۳۸۳). *تأمین مالی خرد و کاهش فقر*.(پ. ایـزدی، متـرجم). تهـران: انتشارات روستا و توسعه.
٤. حسن‌زاده، ع؛ ازوجی، ع؛ قویـدل، ص. (۱۳۸۵). بررسـی آثـار اعتبـارات خـرد در کـاهش فقـر و نابرابری درآمدی. *فصل‌نامهٔ اقتصاد اسلامی*. ٦(۲۱)، ٦۹-٤۵.
۵. داوان، ا. ل. (۱۳۸۸). *اولویّت‌های توسعهٔ روستایی* (م. طالب، متـرجم). تهـران: انتشـارات دانشـگاه تهران.
٦. رحمانی‌فضلی، ع؛ کاویانی، ی. (۱۳۸۸). ارزیابی عملکرد بانک کشـاورزی در واگـذاری اعتبـارات خرد روستایی. *نشریهٔ تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*. ۱۱(۱٤)، ۱٤۳-۱۲۵.
۷. رضوانی، م. (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی توسعهٔ روستایی (مفاهیم، راهبردها و فراینـدها). *مجلـهٔ دانشـکده ادبیّات و علوم انسانی دانشگاه تهران*.۲(٤)، ۲٤۰-۲۲۱.
۸. رضوانی، م؛ نظری، و؛ خراسانی، م. (۱۳۸۹). *فرهنگ مفاهیم و اصطلاحات برنامـه‌ریـزی و توسـعهٔ روستایی*. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
۹. رکن‌الدین‌افتخاری، ع؛ عینالی، ج. (۱۳۸٤). ارزیـابی اعتبـارات خـرد بانـک کشـاورزی در توسـعهٔ اقتصادی روستایی. *فصل‌نامهٔ پژوهش‌های بازرگانی* ۳٤ ، ۲۰۱-۱۷۹.

۱۰. رکن‌الدین‌افتخاری، ع؛ عینالی، ج؛ سجاسی‌قیداری، ح. (۱۳۸۵). ارزیابی آثار اعتبارات خرد بانکی در توسعهٔ کشاورزی. *مجلهٔ اقتصاد کشاورزی و توسعه*. *۱٤*(٥٦)، ٧٦–٤٥.

۱۱. ریکا، م؛ دروست ماسری، ا؛ رحمان، ر. (۱۳۸۲). *اعتبارات مالی برای زنان* (ف. خانی، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه الزهرا.

۱۲. سعیدی، ع. (۱۳۷۷). توسعهٔ پایدار و ناپایداری توسعهٔ روستایی. *فصل‌نامهٔ تخصصی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی*. ۲(۳٤)، ۲۲–۱۷.

۱۳. صادق‌زاده، م. (۱۳۹۰). *تأثیر استقلال بانک مرکزی بر ثبات اقتصادی*. (پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد منتشرنشدهٔ اقتصاد)، دانشگاه تهران، ایران.

۱٤. صندوق کارآفرینی امید کلّ کشور.(۱۳۹۲). تهران، ساختمان مرکزی.

۱۵. صندوق کارآفرینی امید شهرستان نیشابور.(۱۳۹۲).

۱٦. طالب، م. (۱۳۷۲). *اعتبارات روستایی در ایران*. تهران: انتشارات معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی.

۱۷. عرب‌مازار، ع؛ فرزین‌معتمد، ا. (۱۳۸۲). نقش بانک کشاورزی در توانمندسازی روستاییان با بهره‌گیری از رویکرد اعتبارات خرد. *بانک و کشاورزی*. ۲، ۱۱۳–۷۳.

۱۸. فراهانی، ح. (۱۳۸۵). *ارزیابی پایداری در نواحی روستایی با تأکید بر عوامل اجتماعی اقتصادی (مطالعهٔ موردی: شهرستان تفرش)* (رسالهٔ دکتری منتشرنشدهٔ جغرافیای انسانی). دانشگاه تهران، ایران.

۱۹. فعالیت، و؛ خارقانی، ن. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر وام‌های خرد بر اشتغال. *ماه‌نامهٔ کار و جامعه*. ۱۱۷، ٤٧ –۲۸.

۲۰. قاسمی، ع؛ ستاری‌فر، م؛ مرتضوی‌فر، ز. (۱۳۹۰). ارزیابی تحلیلی و تجربی تأثیر تأمین مالی خرد بر درآمد و مصرف خانوار. *مجلهٔ تحقیقات اقتصادی*. ٤٦(٩٦)، ۲۰۵–۱۸۱.

۲۱. قدیری‌معصوم، م؛ ضیاءنوشین، م. م؛ خراسانی، م. ا. (۱۳۸۹). پایداری اقتصادی و رابطهٔ آن با ویژگی‌های مکانی– فضایی. *فصل‌نامهٔ روستا و توسعه*. *۱۳*(۲)، ۲۹–۱.

۲۲. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۰). *سرشماری عمومی نفوس و مسکن*، بازیابی در ٦ آذر،۱۳۹، از .www.amar.org.ir

۲۳. معظمی، م؛ رحیمی، ع. (۱۳۸٤). *بررسی پوشش و پایداری برنامه اعتبارات خـرد*. مرکـز تحقیقـات روستایی و دفتر امور زنان روستایی وزارت جهاد کشاورزی. *٤* (۱)، ۲۸-۱۰.

۲٤. نوری‌پور، م؛ شاه‌ولی، م. (۱۳۹۰). ارزیابی معیارهای پایـداری روسـتایی شهرسـتان دنـا بـر اسـاس فرآیند ارتباطات. *فصل‌نامهٔ پژوهش‌های روستایی*. ۲ (۱)، ۹۲-٦۳.

۲۵. وزارت جهادکشاورزی. (۱۳۸۵). *طرح تدوین شاخص‌های توسعهٔ پایدار روستایی در سطوح ملّی، منطقه‌ای و محلّی*.

۲٦. یاسوری، م. (۱۳۸٦). *مقدّمه‌ای بر اقتصاد روستایی (با تأکید بر بخش کشاورزی)*. مشهد: انتشـارات آستان قدس رضوی.

۲۷. یحیی‌آبادی، ا؛ دادفر، ا. (۱۳۸۷). تحلیلی از اشتغال براساس مفهوم کار شایسته در ایران. *مجلهٔ کـار و جامعه*. ۹۸ و ۹۹، ۸۷-۷۷.

28. Ahlin, C., & Jiang, N. (2008). *Can micro-credit bring development? Journal of Development Economics, 86*, 123-145.
29. Avijit, G. (1998). *Ecology and development in the third world*. London: Routledge.
30. Bond, R. (2010). Integrated Impact Assessment for Sustainable Development. *World Development*, *29*(6), 101-122.
31. Carter, M. R. (1989). The impact of credit on peasant productivity and differentiation in Nicaragua. *Journal of Development Economics*, *31*(1), 13-36.
32. Daley-Harris, S. (2006). *State of the microcredit summit campaign report*. Retrieved from www.mocrocreditsummit.org
33. Hossein, M. (1998). *Credit for alleviation of rural poverty: The Grameen bank in Bangladesh* (Report No. 5). Washington: International Food Policy Research Institute:
34. Hume, D., & Mosley, P. (1996). *Finance against poverty*. London: Routledge.
35. International Labour Organization (ILO). (2004). *An employment agenda for china Geneva*.
36. Kahnert, F. (1985). *The small- scale enterprise credit program (SSEP) under the second and third Calcutta urban development*. D.C.: Water Supply and Urban Development Department.
37. Khandker, S., Samad, R. A. H., & Khan, Z. H. (1998). Income and employment effects of micro-credit pprograms: Village-level evidence from Bangladesh. *The Journal of Development Studies*, *5*(2), 96-124.

38. Li, X., Gan, C., & Hu, B. (2011). The welfare impact of microcredit on rural households in China. *The Journal of Socio-Economics*, *40*, 404-411.
39. Lindfeldf, S., & Kndsem, A. (2000). *The allocation of micro-credits. Evidence from ZECLOF'S micro credits project in Harare Zimbabve* (Unpublished bachelor's thesis). Stockholm University, Sweden.
40. Mathison, S . (2003). *Microfinance and disaster management*. Retrieved from www.developmentgateway. com.au/jahia/webdav/site/.../mf_disasters.pdf.
41. Rabinson, M. (2004). *The microfinance revolution: Sustainability for the poor*. Washington D.C.: World Bank.
42. Reed, L. R., & David, B. (1994). Transformation lending: Helping microenterprise become small business. In M. Otero & E. Rhyne (Eds.), *The new world of microenterprise finance West Hartford* (pp. 25-43). CT: Kumarian Press.
43. Sachs, L. S. (1990). *Strategies for sustainable development: Food and energy*. USA: UNU.
44. Tendler, J. (1998, June). *What happened to poverty alleviation?* Paper presented at the World Conference on Micro-Enterprises. Washington, D.C., USA.
45. UNCSD. (1998). *Indicator of sustainable development: Framework and methodologies.* USA: UNCSD-DPCSD.